

13 Ιουλίου 2020

Ο Ν. 4653/20 Δημιουργεί Ερωτηματικά για τις Προοπτικές της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα

1 Η συζήτηση των αλλαγών στο θεσμικό πλαίσιο της Ανώτατης Εκπαίδευσης παραμένει επίκαιρη

Στην αμέσως προηγούμενη περίοδο, μέσα στις δύσκολες συνθήκες της πανδημίας, δοκιμάστηκαν και συνεχίζουν να δοκιμάζονται οι αντοχές όλων. Εκσυγχρονιστές όλων των αποχρώσεων ανακάλυψαν το Εθνικό Σύστημα Υγείας, και ίσως να πέρασε στιγμιαία από το μυαλό τους ότι στις λαμπερές ιδιωτικές κλινικές η ιατρική φροντίδα παρέχεται επιλεκτικά, με γνώμονα το κέρδος που αποφέρουν οι, ενίοτε αχρειαστές, ιατρικές πράξεις και όχι τις υγειονομικές ανάγκες του πληθυσμού. Όμως ενώ τα κρούσματα δεν έχουν σταματήσει, όχι μόνο δεν προγραμματίζεται από την κυβέρνηση καμία σοβαρή ενίσχυση του ΕΣΥ, αλλά με επικίνδυνη αυταρέσκεια προωθείται, σαν πρώτα, ο κανιβαλισμός του από το ιδιωτικό κεφάλαιο. Το να είναι καλυμμένες οι οργανικές θέσεις, να υπάρχουν κενά κρεβάτια

σε ένα νοσοκομείο ή επαρκής υγειονομική κάλυψη στην περιφέρεια θεωρείται οικονομικά ασύμφορο. Όταν οι συνθήκες γίνονται οριακές και είναι δύσκολο να αποσιωπηθούν τα συσσωρευμένα προβλήματα τότε αρχίζουν οι παιάνες για το έθνος που θα βγει νικητής, αντηχούν υποκριτικά χειροκροτήματα, αλλά η ατζέντα παραμένει η ίδια.

Ανάλογης αφετηρίας αντιλήψεις επικρατούν και στον δικό μας χώρο, αυτόν της Παιδείας. Επειδή οι «μεταρρυθμίσεις» είναι διάκοπες, δημοσιεύουμε τα υπεσχημένα σε προηγούμενη ανακοίνωσή μας σχόλια για τον Ν. 4653/20. Σε μια χώρα όπου ατμομηχανή της «ανάπτυξης» θεωρούνται οι χρυσές βίβρες και τα καζίνα, η «ποιότητα» στην Παιδεία δύσκολα θα έχει τύχη, όσες φορές και να επαναληφθεί σαν ζόρκι η λέξη στα διάφορα νομοθετήματα. Η ιθύνουσα τάξη της χώρας έχει αποδεχθεί για την Ελλάδα μια θέση στον διεθνή καταμερισμό εργασίας με μικρές ανάγκες για σοβαρά καταρτισμένο επι-

στημονικό δυναμικό. Οι υπόλοιποι απόφοιτοι ΑΕΙ ας μην ασχοληθούν με το αντικείμενο των σπουδών τους ή ας υποαπασχολούνται ή ας μεταναστεύσουν. Σε μια τέτοια κατάσταση πραγμάτων, η επίκληση μιας αντεστραμμένης πραγματικότητας βοηθάει να κερδηθεί χρόνος μέχρι την επόμενη «μεταρρυθμιστική» ομοβροντία. Λέξεις που έχουν αδειάσει από το περιεχόμενο τους: «καινοτομία», «πιστοποίηση», «αριστεία» συνοδεύουν νομοθετήματα που στην πραγματικότητα ανατρέπουν την παροχή σοβαρής, δημόσιας παιδείας. Αυτές οι λέξεις έχουν την τιμητική τους και στον Ν. 4653/20 για την Εθνική Αρχή Ανώτατης Εκπαίδευσης. Η εισαγωγή όλο και περισσότερων «διαδικασιών» και η δημιουργία μιας πολυπλόκαμης, αυτοαναπαραγόμενης, γραφειοκρατίας για να τις επιβλέπει και να τις πολλαπλασιάζει δεν μπορεί να εντυπωσιάσει όσους γνωρίζουν πώς λειτουργεί διεθνώς η κάστα των λεγόμενων administrators στα υψηλά κλιμάκια των πανεπιστημίων.

Η ηγεσία του υπουργείου παιδείας κάνει «μεταρρυθμίσεις» με άξονα την ασαφή έννοια της «επιχειρηματικότητας» και εισάγει κριτήρια αξιολόγησης με βάση την αγοραία αξία των κρινόμενων αποτελεσμάτων, δηλαδή το κέρδος – ποιου ακριβώς; Η εξυπηρέτηση της «αγοράς» ανάγεται σε πρόταγμα που πρέπει να υπηρετηθεί από τα πανεπιστήμια και τους λειτουργούς τους. Επιτελείται μία σύγχυση ανάμεσα στην Παιδεία και την εκπαίδευση και ανάμεσα στην Παιδεία και την επαγγελματική αποκατάσταση.

2 Τα σχόλιά μας για τον Ν. 4653/20

Με τον νόμο αυτό η ήδη πενιχρή χρηματοδότηση των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, που τώρα καν δεν καλύπτει τα πάγια έξοδά τους, συναρτάται από διαδικασίες «αξιολόγησης» με κριτήρια προβληματικά. Η ε-

πιχειρηματικότητα λαμβάνει ισότιμο αν όχι ανώτερο ρόλο από την προαγωγή της επιστήμης και της έρευνας. Εισάγονται κριτήρια αποτίμησης της ποιότητας μη ακαδημαϊκού χαρακτήρα και φαίνεται να επιβραβεύεται η πάση θυσία σύνδεση με την (όποια) επιχειρηματική δραστηριότητα, ανεξάρτητα αν συνοδεύεται από την παραγωγή γνώσης. Περνάνε σε δεύτερη μοίρα τόσο η βασική έρευνα στις Θετικές Επιστήμες όσο και τα αντικείμενα των Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών επιστημών. Πολλά δε από τα προτεινόμενα κριτήρια αξιολόγησης, είναι ανεξάρτητα από τη βούληση και την προσπάθεια των ΑΕΙ.

Πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 10 του Ν. 4653/20 περιγράφονται ως κριτήρια αξιολόγησης: «τα μαθησιακά αποτελέσματα, τα επιδιωκόμενα προσόντα και η ζήτηση τους στην αγορά εργασίας, η σύνδεση των προγραμμάτων σπουδών και των επιδιωκόμενων δεξιοτήτων με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας».

Εδώ υπάρχει σύγχυση αίτιου και αιτιατού. Σε μια χώρα σε οικονομικό μαρασμό όπου η ζήτηση αφορά κυρίως ανειδίκευτη εργασία με χαμηλούς μισθούς και χωρίς ασφαλιστικά δικαιώματα, αν θέσουμε ως πυξίδα για τα ακαδημαϊκά προγράμματα τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, τότε, με απόλυτη βεβαιότητα, σε διάστημα λίγων ετών θα πάψουμε να έχουμε σοβαρή πανεπιστημιακή παιδεία. Η απόκτηση στέρεων θεμελιωδών γνώσεων, σε συνάφεια με τις επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις του κάθε κλάδου, η ενδυνάμωση της κριτικής σκέψης, αυτές είναι που μπορούν να δημιουργήσουν ένα δυναμικό που θα φανεί χρήσιμο στην ανόρθωση της χώρας, εφόσον κάποτε υπάρξει η πολιτική βούληση για σοβαρή ανάπτυξη της οικονομίας της, πέρα από τον τουρισμό και τη ναυτιλία. Επίσης, η απόκτηση σύγχρονων γνώσεων δεν ταυτίζεται με την εκγύμναση σε δεξιότητες. Για πα-

ράδειγμα, δεν είναι δουλειά του πανεπιστημίου να διδάσκει το τάδε πακέτο λογισμικού που χρησιμοποιεί η δεινά εταιρεία. Άλλο η παιδεία κι άλλο η εκπαίδευση στον χώρο δουλειάς την οποία πολλοί εργοδότες ευχαρίστως θα επιθυμούσαν να μετακυλήσουν στα πανεπιστήμια. Επίσης μένει να διευκρινιστεί από ποιον ορίζονται οι ανάγκες της αγοράς εργασίας. Κάτι μας λέει ότι οι εργαζόμενοι δεν θα έχουν τον παραμικρό λόγο σε αυτό.

Στο ίδιο πνεύμα, στο άρθρο 16 του νόμου εισάγεται ως κριτήριο «η ποιότητα και αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, η οποία αξιολογείται με βάση ιδίως την αριθμητική σχέση των αποφοίτων προς τους εισερχόμενους φοιτητές, την αξιολόγηση των παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών από τους φοιτητές και την πορεία επαγγελματικής απορρόφησης των αποφοίτων».

Παρατηρήσαμε ήδη ότι η επαγγελματική απορρόφηση για τους αποφοίτους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική κατάσταση της χώρας και τον στρατηγικό προσανατολισμό της οικονομικής πολιτικής. Μερικές φορές αυτή η εξάρτηση είναι απολύτως άμεση, όπως συμβαίνει για πολλούς αποφοίτους της Σχολής μας (ΣΘΕ). Για παράδειγμα, το να αυξηθούν ή να μειωθούν οι ώρες διδασκαλίας των Μαθηματικών/ Φυσικών Επιστημών ή να παγώσουν επ' αόριστον οι διορισμοί στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση έχει άμεση επίπτωση στο πόσους δασκάλους αυτών των αντικειμένων χρειαζόμαστε. Ταυτόχρονα, το Υπουργείο Παιδείας επιλέγει κάθε χρόνο να εισάγονται χιλιάδες φοιτητές σε τμήματα Θετικών Επιστημών. Το πλήθος αυτό είναι κατά κανόνα υπερδιπλάσιο από εκείνο που τα ίδια τα πανεπιστημιακά τμήματα εκτιμούν ότι μπορούν να εκπαιδεύσουν και αποφασίζεται χωρίς να εξεταστούν καθόλου οι πολυδιαφημισμένες «ανάγκες της αγοράς».

Όσον αφορά την αριθμητική σχέση αποφοίτων προς εισαγόμενους υπάρχει προφανής αντίφαση. Αν ανατίθεται στα πανεπιστήμια ο έλεγχος της επιστημονικής επάρκειας των αποφοίτων και ταυτόχρονα αυτά αξιολογούνται με βάση το ποσοστό αυτών που αποφοιτούν, τότε ο έλεγχος της επάρκειας θα γίνει χαλαρότερος, με προφανείς αρνητικές συνέπειες.

Τα πανεπιστήμια όμως δεν έχουν λόγο όχι μόνο για το πλήθος των εισακτέων αλλά, δυστυχώς, ούτε και για το υπόβαθρο τους. Φοιτητές οι οποίοι, π.χ., δεν μπορούν να εκφραστούν συγκροτημένα ή δεν αντιλαμβάνονται βασικές αρχές Λογικής είναι πιθανό ότι δεν θα καταφέρουν να ολοκληρώσουν ποτέ τις σπουδές τους, ειδικά στις Θετικές Επιστήμες, στις οποίες οι γνώσεις, οι έννοιες και οι δεξιότητες χτίζονται πάνω στις προηγούμενες γνώσεις και στην καλή κατανόησή τους.

Επιπρόσθετα, ο τρόπος εισαγωγής στα ΑΕΙ επηρεάζει καθοριστικά τα ποσοστά αυτών που εγκαταλείπουν τις σπουδές τους, που σε τμήματα της Σχολής μας φτάνει το 30%. Διότι, όπως έχουν τώρα τα πράγματα, κάποιος που επιθυμεί να γίνει αρχιτέκτονας μπορεί να καταλήξει μαθηματικός και κάποιος που επιθυμεί να γίνει δικηγόρος μπορεί να καταλήξει θεολόγος. Επίσης, σε αρκετά πανεπιστημιακά τμήματα εισάγονται σε συνθήκες άνισου ανταγωνισμού υποψήφιοι από διαφορετικά επιστημονικά πεδία με διαφορετικό υπόβαθρο ο καθένας. Πολλοί υποψήφιοι αναγκάζονται να μαντέψουν ποιο επιστημονικό πεδίο θα τους δώσει ευκολότερη πρόσβαση στη σχολή που επιθυμούν και να «ποντάρουν» ανάλογα.

Όμως, το διδακτικό προσωπικό των ΑΕΙ αδυνατεί να προσφέρει εξατομικευμένη εκπαίδευση και να καλύψει τα κενά της σχολικής/γυμνασιακής/λυκειακής εκπαίδευσης ενώ η αναλογία διδασκόντων/διδασκομένων

¹https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tertiary_education_statistics

στα ΑΕΙ είναι ίσως η χειρότερη στην Ευρώπη¹. Τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει η δευτεροβάθμια εκπαίδευση και η σχέση της με την τριτοβάθμια παραμένουν ένα ανοιχτό ζήτημα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ας ευχηθούμε κάποτε η ελληνική κοινωνία να σκύψει με περισσότερη προσοχή πάνω από τα προβλήματα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, προβλήματα που παραμένουν υποβαθμισμένα στον δημόσιο διάλογο.

Στον ίδιο νόμο ορίζονται κριτήρια για την αξιολόγηση της ερευνητικής δραστηριότητας, μιας δραστηριότητας εξίσου σημαντικής αν όχι σημαντικότερης από αυτήν της διδασκαλίας για τα πανεπιστήμια. Εκτίμησή μας είναι ότι τα κριτήρια αυτά έχουν συνταχθεί με βιαστικό και πρόχειρο τρόπο. Γιατί για παράδειγμα αξιολογείται μόνο η χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Έρευνας και όχι από τα εγχώρια προγράμματα (ΕΛΙΔΕΚ, ΕΠΕΑΚ, ΙΚΥ κτλ). Γιατί αξιολογείται η συμμετοχή σε κεντρικά όργανα διοίκησης διεθνών οργανισμών και δεν αξιολογούνται τα βραβεία τέτοιων οργανώσεων;

Επίσης οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι τα ποσοτικά κριτήρια (αριθμός δημοσιεύσεων και ετεροαναφορών) έχουν κάποια αξία αν είναι σταθμισμένα, π.χ., με βάση τις αναφορές που έχουν πάρει αυτοί που αναφέρουν ή βασίζονται σε μια αξιολογική κατάταξη των περιοδικών και των συνεδρίων. Ακόμα και με αυτό τον τρόπο είναι κατάλληλα μόνο για σύγκριση επιστημόνων του ίδιου επιστημονικού πεδίου – δεν είναι δυνατόν να συγκριθούν δηλαδή με τέτοια ποσοτικά κριτήρια γιατροί με μηχανικούς ή μαθηματικοί με θεολόγους. Ακόμα και επιστήμονες του ίδιου κλάδου δεν μπορούν απαραίτητα να συγκριθούν μεταξύ τους αν θεραπεύουν διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα. Το μόνο θετικό σημείο του νόμου εδώ είναι ότι αφήνει τα πανεπιστήμια να αποφασίσουν και να επιλέξουν τα κριτήρια στα

οποία θα αξιολογηθούν.

Η παρουσίαση της αξιολόγησης ως μία αφορμή για περικοπή του προϋπολογισμού έρχεται να δείξει τις προθέσεις και τον τρόπο σκέψης του Υπουργείου Παιδείας, αφού αυτή εμφανίζεται ως τιμωρία. Θα μπορούσε η αξιολόγηση να εμφανιστεί ως επιβράβευση των ιδρυμάτων και των ερευνητικών ομάδων για τα ακαδημαϊκά τους επιτεύγματα. Πιθανότατα στόχος δεν είναι μόνο η περαιτέρω περικοπή του ισχνού προϋπολογισμού των ιδρυμάτων, αλλά και η προσπάθεια να επιδειχθεί «πυγμαλή» προς τα πανεπιστήμια λοξοκοιτάζοντας προς μία συγκεκριμένη μερίδα ψηφοφόρων. Έτσι, συνεχίζει να τροφοδοτείται σταθερά το αφήγημα της δήθεν ανομίας/ασυδοσίας στα ελληνικά πανεπιστήμια. Βέβαια, τα τμήματα με εξωτικά αντικείμενα με τα οποία γέμιζε η ύπαιθρος χώρα δεν εμπίπτουν στα περί ανομίας, η οποία ως γνωστόν ευδοκιμεί μόνο στο σκοτάδι των άστεων. Η μαζική επάνδρωση τέτοιων αχρείαστων τμημάτων ρίχνει τη στάθμη της ακαδημαϊκής εκπαίδευσης τόσο ώστε μαζί με τα ξερά να καίγονται και τα χλωρά.

Τέλος, καταδικάζουμε με έμφαση ως ηθικά και επιστημονικά απαράδεκτο τον επανακαθορισμό μέσω του άρθρου 50 των προσόντων του προσωπικού της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης απλά με βάση την επαγγελματική ισοδυναμία, γεγονός που επιτρέπει πρόσβαση σε τέτοιες διδακτικές θέσεις μη αποφοίτων ΑΕΙ. Υπάρχει σαφής διαφορά στην εκπαίδευση που προσφέρουν τα «κολλέγια» από τα πανεπιστήμια της χώρας. Στη μεγάλη του πλειοψηφία το προσωπικό των ιδιωτικών «κολλεγίων» δεν πληροί ούτε κατά διάνοια τις απαιτήσεις που από τον νόμο πρέπει να έχουν οι διδάσκοντες των ΑΕΙ ούτε του δίνεται η δυνατότητα να εξελιχθεί επιστημονικά κάνοντας έρευνα, αφού οι συνθήκες εργασίας είναι εξαντλητικές και η πρόσβαση στις εξελίξεις της επιστήμης είναι

σχεδόν ανύπαρκτη. Επίσης είναι σαφές ότι οι κατά τεκμήριο ικανότεροι μαθητές εισάγονται στα δημόσια πανεπιστημιακά ιδρύματα ενώ εξ ορισμού δεν ασκείται κανένας σοβαρός έλεγχος στη διδασκαλία που επιτελείται στα κολλέγια. Για κάποιους ισχύει το αξίωμα ότι όπου κόβεται απόδειξη παροχής υπηρεσιών θάλλει η αριστεία. Το Υπουργείο Παιδείας όφειλε να είναι απείρως προσεκτικότερο διότι η διάταξη αυτή δεν αφορά οποιαδήποτε

επαγγελματικά δικαιώματα αλλά το λειτουργήμα του εκπαιδευτικού. Το πρόσφατο άγος της κατάρτισης μέσω ΚΕΚ (βλ. σχετική ανακοίνωση μας στις 23.04.2020), κατέδειξε για άλλη μια φορά με τον πιο ξεκάθαρο τρόπο τις παρενέργειες μιας αντίληψης που θεωρεί ότι η επιστημονική γνώση τεμαχίζεται, συσκευάζεται, και πωλείται για να καταναλωθεί από την πελατεία επί τόπου ή σε πακέτο.

Ο Πρόεδρος

Κ. Μηλολιδάκης

Ο Γραμματέας

Σ. Κολλιόπουλος